

LATVIJAS DĀRGUMI UN TAS, AR KO LEPOJAS VALCĒNIEŠI

LATVIJAS NOVADU DĀRGUMI

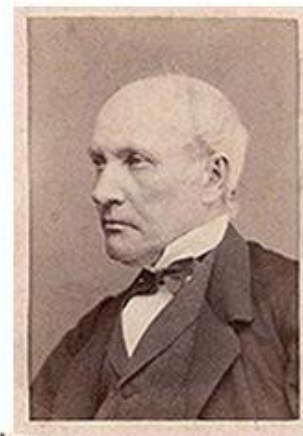

Dzeefmu svehtki Dalka tai 21. Mai 1868.

Rur tohu dzeedāts, tur marē mīt beš dzeefmas
Rūfneem laudim nam ņelabdas dzeefmas.

Šhiller.

Jauņības laiks ir zīvēzībai ņebu laiks un
ņebu laiks iņatris, arri putniņš ņarrinā ņamu
melņinu wiņldams preejajāšs par ņamu radditaju
tas tam dņiņwibu un preejigu garru demis, tā
tab mešs zīvēki dūšim noņkumt un n
ņam mums paldees Deemam weņņiņe
zigs gars irraid, un weņl iņpaņņi
niba, tai ņebu laika? — Rūņņu
ņemne tab nu Latweeņņu jauņeti
ne ilgeem gabdeem, lairis ņamās d
abcdrojāšs us jānu tņņeti
in ņabņi 4. gabņi jau ir
ņaros ņwehtku deenā, ta
ņpreeņā meā, woi ņabņā piņņņta ņe
par pņohwi: Ditišs, ņaunoš, Rūņ-
ņu dzeefmu ņwehtkus ņwinneja.

Valcēniešu apģērbā daudz
likts sarkanās, zilās un lillā krā-
noskatīta. Visa robežas igauņiem
šim krāsām piekaisīta. Gan igau-
ņietes ieprecētas, gan latvietes iz-
igauņu mēlē lokāmu?

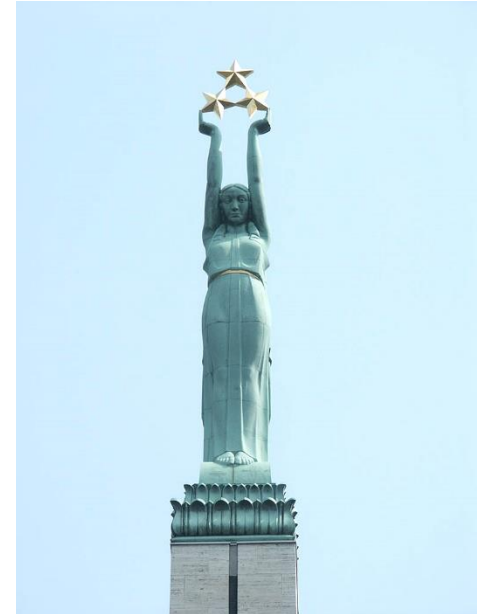
Latvijas kultūras kanons izveidots kā izcilāko un ievērojamāko mākslas darbu un kultūras vērtību kopums, kas atspoguļo visu laiku nozīmīgākos sasniegumus kultūrā. Tās ir vērtības, ar kurām lepojamies un kuras nodrošina mūsu piederības izjūtu Latvijai.

Latvijas kultūras kanona veidošana 2007.gadā tika uzticēta ekspertu darba grupām 7 nozarēs (Arhitektūra un dizains, Kino, Literatūra, Mūzika, Skatuves māksla, Tautas tradīcijas, Vizuālā māksla).

Šobrīd Kultūras kanona izveide ir noslēgusies un Kultūras kanonu veido 99 kultūras vērtības.

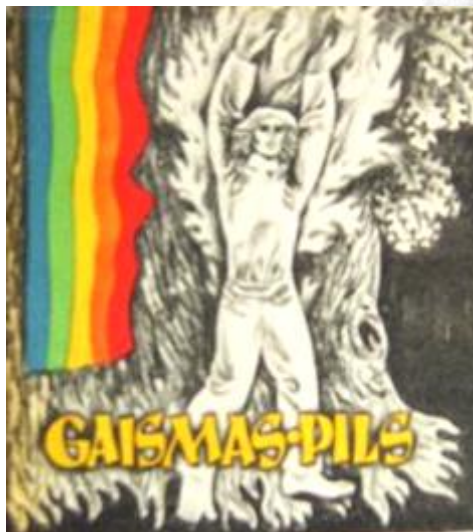
Zināmākie Latvijas kultūras kanonā

Kārļa Zāles Brīvības piemineklis

Zināmākie Latvijas kultūras kanonā

Jāzeps Vītols "Gaismas pils" (Ausekļa vārdi)

GAISMAS PILS

J. Vītols

Andante.

Kur-ze-mi-te, Dievze-mi-te, bri-vas tautas au-klē-taj'.
Kur pa-li-ka

mf
Kur pa-li-ka sir-mie Dievi, bri-vie tau-tas, tau-tas dē-li-ņi? Ja,
sir-mie Dievi, bri-vie tau-tas. dē--li-ņi, ja

dim.
tau-tas dē-li-ņi? Tie li-go-ja ve-cos lai-kos
dim. Tie li-go-ja ve-cos laikos Gais-mas kal-na

cresc.
Gaismas kalnā. Vis-apkār-t eg-ļu me-žī, vi-dū gai-ša tau-tas pils. A-si-
ga-lotnē. Vis-ap-kār-ti

8

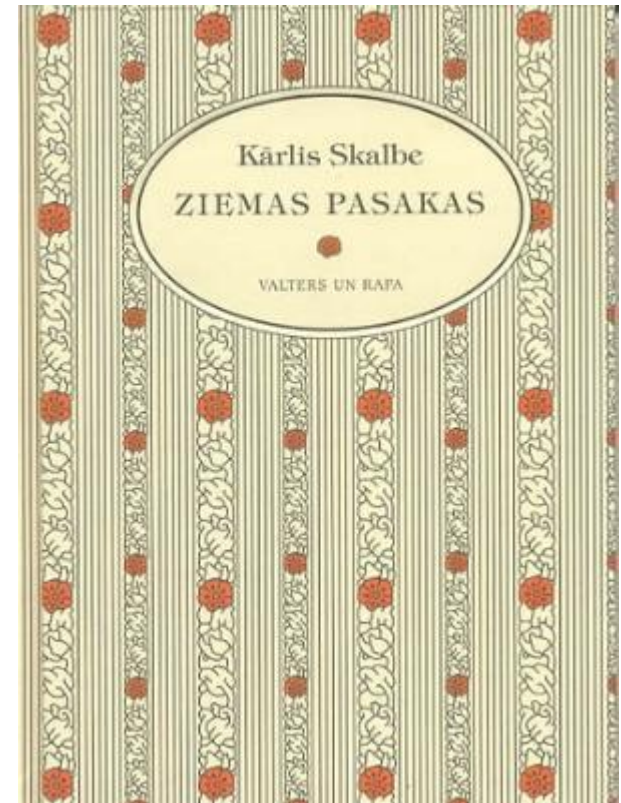
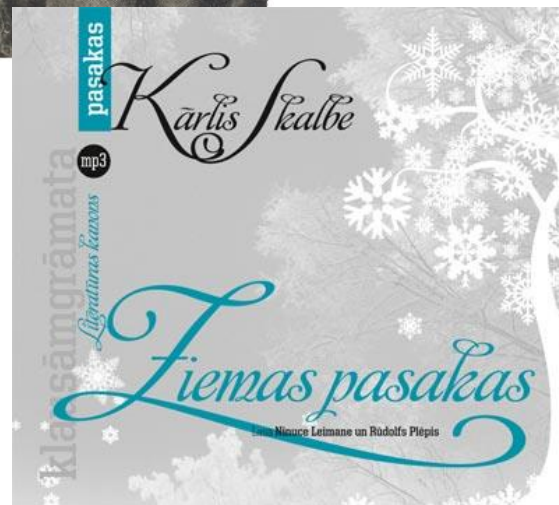
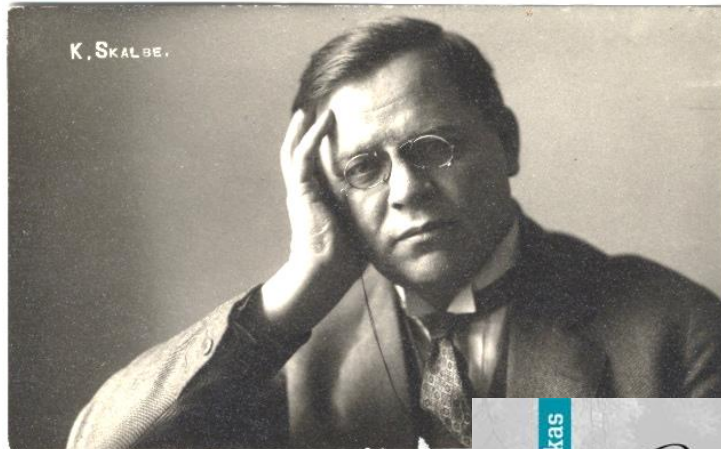
Zināmākie Latvijas kultūras kanonā

Dziesmu svētki

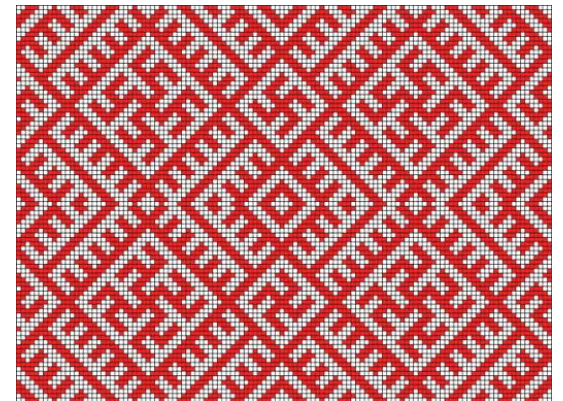
Zināmākie Latvijas kultūras kanonā

Kārļa Skalbes “Ziemas pasakas”

Zināmākie Latvijas kultūras kanonā

Lielvārdes josta

Zināmākie Latvijas kultūras kanonā

Latvju dainas

2. Vairā nungji, vairāi kounis;
107c Kur to tablu deki, mehmū?
Manā pašā, lihāvīša
Tablu Deki Darināja.
2204. P. Stihņeckis: Romkā.

Kanona papildināšanā var iesaistīties ikviens Latvijas cilvēks, apzinot vērtības, kuras mums katram un visiem kopā ir svarīgas. Par to jārunā, lai mēs paši un arī citi vairāk uzzinātu par vērtībām, kas varbūt bijušas svarīgas tikai nelielai sabiedrības daļai. Tas varētu ieinteresēt arī citus tās iepazīt.

*Katra, pat vismazākā, ģeogrāfiskā vieta Latvijā
varētu atrast savas vērtības, ko dēvētu par mazajiem
kanoniem.*

Pašlaik izveidots Sēlpils kultūras kanons

Tas ir pirmais reģionālais kanons Latvijā, tajā ievietoti:

- *Sēlpils baznīca;*
- *Sēlpils pilsdrupas;*
- *dzejniece Zinaīda Auziņa;*
- *komponists Pēteris Barisons;*
- *Daugavas svētki;*
- *Kapusvētki;*
- *gleznotājs Staņislavs Ivanickis;*
- *gleznotājs Dainis Lismanis*

Valkas kultūras mantojums ir vērtība, kas vieno mūs, valcēniešus. Savas vērtības varam pielīdzināt Latvijas kultūras kanonam.

Latvijas mērogā:

Brīvības piemineklis

Jāzeps Vītols

Dziesmu svētki

Kārlis Skalbe

Lielvārdes josta

Latvju dainas

pie mums:

“Senlatviešu karavīrs”

Jānis Cimze

Valkas dziesmu svētki

Arturs Goba

*novada etnogrāfiskie raksti
teikšas, kas stāsta par novadu*

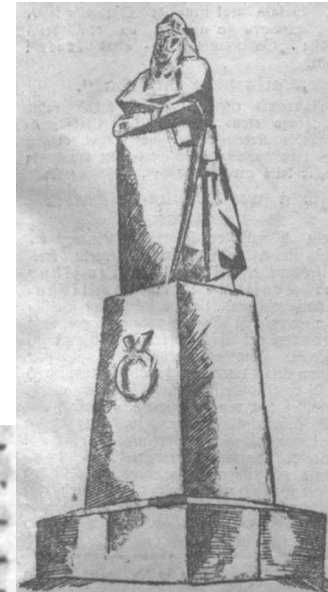
Valkas dārgumi

E. Meldera piemineklis “Senlatviešu karavīrs”

Valkas piemineklis.

Mūsu varonīgā pilsēta, sāpju bērns Valka, rāda piemēru pat Rīgai — viņa uzoālusī dzīvenu pieminekli varoņiem. To cirtis granitā tēlnieks Emīls Millers (Melders) Uz laukakmeņa eozogota 7 pēdas augsta apaļa paugura paceļas 11 pēdas augstu 2 granīta bluķi, kurus vaināgo senlatviešu karavīvis.

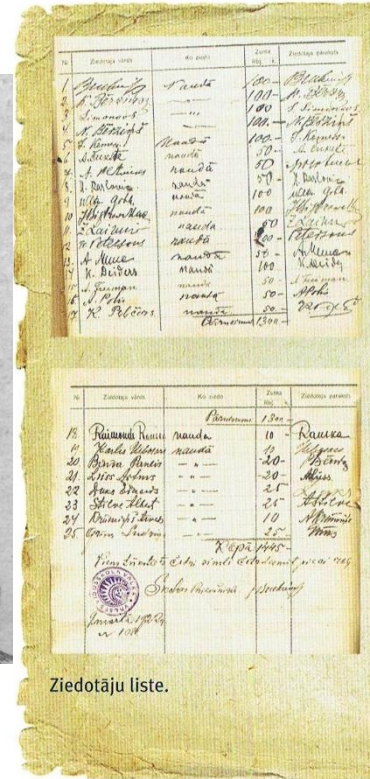

Neskatoties uz ārkārtīgām mazpilsētas neērtībām un citām grūtībām, Millers pāris mēnešos paveicis visu darbu, — esākot ar izdomu, beidzot ar smago akmens bluķu uzstāšanu. Centīgajam meistaram un Valkas pilsētai peenākas pateicība par kreetno mākslas darbu.

Uga Skulme.

Pieminekļa atveidojums 1938. gada pastmarkā.

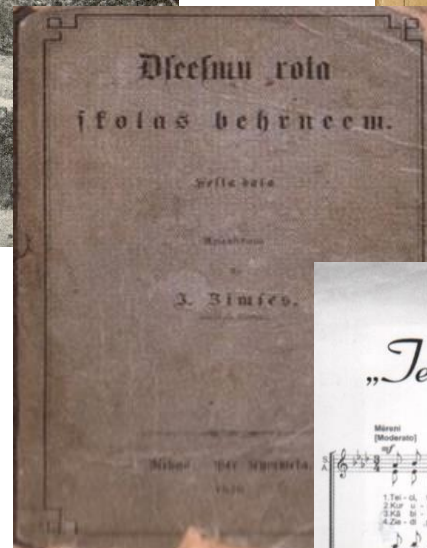
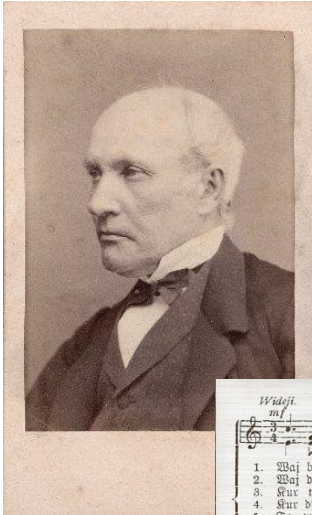
Ziedotāju liste.

Ziedotāju reģistrācijai pieminekļa celšanai Ziemeļlatvijas atbrīvošanas kaujās kritušiem karavīriem Valkas Brāļu kapu komiteja Jāņa Rauskas tipogrāfijā, Valkā, iespieda speciālas listes.

Ziedošanu vākšana pieminekļa celtniecībai sākās 1922. gada februārī. Komiteja aprīnķa pagastiem, iestādēm un privātpersonām, kaimiņu aprīnķiem un uz Rīgu aizsūtīja 226 listes. Līdz noteiktajam datumam – 15. aprīlim – atpakaļ saņēma 207.

Valkas dārgumi

Jānis Cimze, skolotāju seminārs un Dziesmu rota

Wādži. *mf*

1. Wā bi • ti •
2. Wā dziesmiņi
3. Kur tu vēsi
4. Kur dziesmi
5. To wādži
6. Kā pēsi

3. Cimze

ni up • ma • lā,
nis uc • pi • nā,
nās lā • pi • nā,
kur • di • nā,
tā • ti • nās,
vies • ni • te,

mf

1. tur
2. fo
3. fās
4. fās
5. wā • pi
6. jau • fā

3. Reutands.

3. Cimze

Mēroni. 160.

mf

1. Tei • āi,
fo u • pi • te

J. Cimze

J. Cimze
„Teici, teici, valodiņa”

Mēroni (Moderato)

mf

1. Tei - āi, tei - āi, vai - lo - di - ņā, ko - ir - di - ņā, kur - tu - pi - ņā,
2. Kur u - pi - te, kur - tu - pi - ņā, kur - tu - pi - ņā, kur - tu - pi - ņā,
3. Kā - di - nā, kur - tu - pi - ņā, kur - tu - pi - ņā, kur - tu - pi - ņā,
4. Kā - di - nā, kur - tu - pi - ņā, kur - tu - pi - ņā, kur - tu - pi - ņā.

No tumšības uz gaismu tu tauta wādži,
Un jaukākām dziesmu šķanākām tai firdi zilāji.

Valkas dārgumi

Dziesmu svētki

Kora dziedāšanas tradīciju aizsākums Valkas novadā meklējams jau Jāņa Cimzes vadītajā Vidzemes draudzes skolu skolotāju seminārā. Kā rakstījusi diriģente Māra Miķelsone: „Ar lepnumu varam apgalvot, ka lielo Dziesmu svētku gājiens ir sācies tieši no šejienes, no J. Cimzes un cimziešiem.”

Dziesmu svētki Valkā
tai 21. Mai 1868.

1868. gada 21. maijā Valkā notika pirmie novada Dziesmu svētki. Koncertu diriģēja Cimzes audzēknis Indriķis Zīle. 1873. gadā viņš kļuva par I Vispārējo latviešu Dziesmu svētku virsdiriģentu. I Dziesmu svētkos Rīgā piedalījās arī Valkas mūzikas biedrības jauktais koris.

Kur toh dzeedahs, tur warr miht bes breefmas
Mitneem laudim naw nekahdas dfeefmas.
Schiller.

Jaunības laiks ir zilwezibai seedu laiks un
seedu laikā ikkatris, arri putnisch farrinā fawu
meldinu wilkdams preezajahs par fawu radditaju
kas tam dshwibu un preezigu garru demis, tā
tad mehs zilweki buhfm noftumt un nepreezatees
fam mums paldees Deewam weffeliba un pree-
zigs gars irraid, un wehl ihpafchi muhsu ja-
nība, tai seedu laikā? — Muhsu mihtā Wid-
femme tad nu Latweefchu jauneki preefch weh-
ne ilgeem gaddeem, katris fawās draudfēs un
aprinkōs fabeedrojahs us jāuku tshetrbalfīgu dfe-
dafchanu, un kahdi 4. gaddi jau irr, kad ikgaddā
pehdīgā wuffaras fwehtku deenā, kahdā, preefch
tam jau nofpreeštā meetā, noi kahdā pilfhehtā jeb
muifchā, tā par prohwi: Diftōs, Baunōs, Ruh-
jene, Latweefchu dfeefmu fwehtkus fwinneja.

Pirmo vispārējo latviešu Dziesmu svētku simtgadei

Savāds nemiera kopā ar pavasara vēju pārsleca Vidzemes laukus tajā tālajā 1873. gada pavasarī. Kāpēc cilvēks kaut kur Tričāts vai Jaunpēlgaļas pusē, bērni vāgas galā apgriezti, ar plauktu eviedrus no pieres slaukot, reizē ar citu dziesmu izdaušās šeit nemiera. Tas šķita it kā no pašas zemes nākam. It kā zemē būtu pamošanās gadsimtas glosāta vai nemostrukušās ilgas pēc labākas dzīves un brīves.

Sia tautas mūzsenis līgā pauda tautas dziesmas, kas tagad ļoti bieži skandēja visos Vidzemes, arī Valkas apriņķos, nootbros. Grandaņnieka, mūžīgu kalpa, zemleku dāli un meitas pēc smagas darba dienas pavasara novakarēs posās uz kora mēģinājumiem tuvākajā draudzes vai pagasta skolā. Rakstnieks Kaudzītes Mātes par šīm dienām rakstīja: «Dziedātāju veckā, kad arī paši,

I „Kas tie tūdi, kas dziedāja...”

(NO VALKAS NOVADPĒTNIEGTĪBAS MUZEJA MATERIĀLIEM)

savās jaunības dienās pa muižu gaitām ledami, nepazīnūši šādas jaukas un cēlas censības, ne tik vien neliedza dēļiem un meitām staigājot pa šiem laukiem gaismas un dzeveles jaukuma ceļiem, bet labprāt to viņiem novēlēja ... Viņi ar prieku atvērtinājās bērms no darbu plūkumiem, kad tiem bija jāiet uz dziedāšanu. Mātes uzpētās tikmēr divkārtīgi vai pat trīskārtīgi darbu mēlta vietā: tāvi tāpat delu vietā. Sirdis pildījās ar neiesakāmi jauku cerības bagātību.»

Viņak, toreizējo dziedātāji bija tās, kuras, nakti māj kopušas, rītos mēroja ceļu klaušu garšas, kuras mānā nā pēc dela vai meitas pie dzirdēja mūzikunga uz «Kūpē tu, sēv, vakar meibā! Par to es tev uzle dubultīgi laiki!» Vēlu va skālu līgus vēstīpēt, viņu radības ar vienu kēju leu na pamīnu, ar otru — si duseja nākamais Dziesm dalībnieks.

uzpēma šo notikumu ar sākātumu un ironiju, daži ar bažām: «Kur tas redzēts, «hauru» dēlus mācīta par skolotājiem! Kaut vācu valodā, bet viņi fāču ir prasti latviešu zāmoņiki!» Mācītājs Valters saprata, ka tāds skolotāju seminārs būtu labs līdzeklis, kā topoko latviešu lauku buržuāziju pakļaut vācu baronu un mēģināju kundzībā un līdz ar to padarīt nekārtīgu mūzičnieku interesēm. Tādēļ arī viņš atbalstīja tikko no Vācijas atbrankušā Jāņa Cimzes neilgtāigo prasību nekāvēfetes atvērt mēču lēstādi, kur latviešu tautības jaunekļi varētu mācīties skolotāja amatā. Ne jau aiz

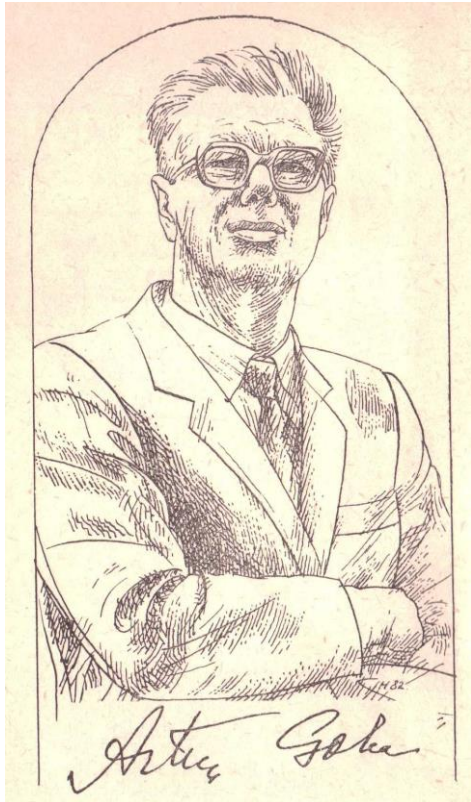
māts latviešu tautas dziesmu uzvaras gājiens.

Sākas priekšdarbi pirmo latviešu Dziesmu svētku sarīkošanai. Latviešu PSO Vēstures muzeja materiālos lasām: «Kora vadonū un skolotāju sapulcē 1873. gada 28. martā, kurā piedalījās starp citiem arī Valkas skolotāju semināra direktors J. Cimze, skolotājs Baumānu Kārlis no Pēterpils, skolotāji un ērgelnieki Indriķis Zīle no Valkas un Jānis Būtiņš no Irlavas, vienojās svētkos svērdēt taj pašā gadā no 20. jūnija līdz 20. jūlijam un iestrādāja svētku programmu.» Pirmajos Dziesmu svētkos no Valkas apriņķa piedalījās 2 kori. Tie bija Valkas koris ērgelnieka I. Zītes vadībā un Tričātes viru koris Ieguva ceturto godalgu — karoga lēnu ar sudraba sprādzi. Viens no pirmo Dziesmu svētku virsdiriģentiem bija Indriķis Zīle.

Valkas dārgumi

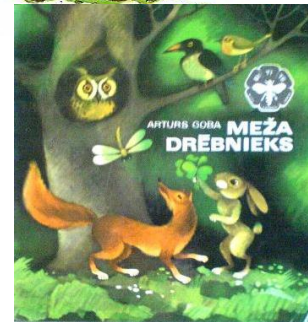
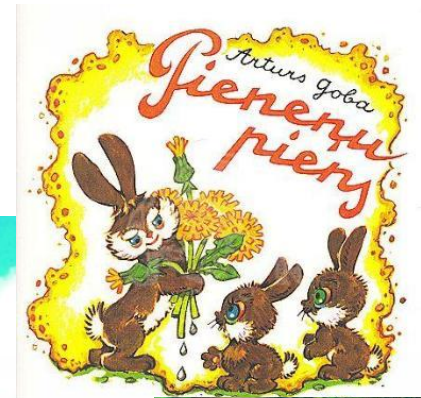
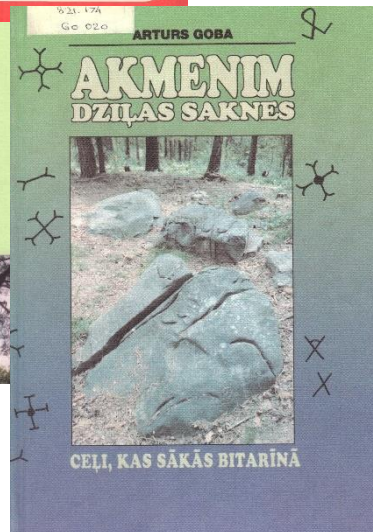
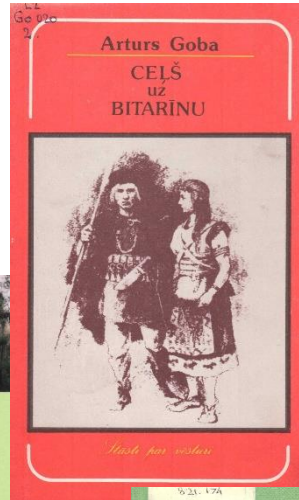
Stāstnieks un dzejnieks Arturs Goba

Arturs Goba

Latvijas mežgli
gadsimtu mijā

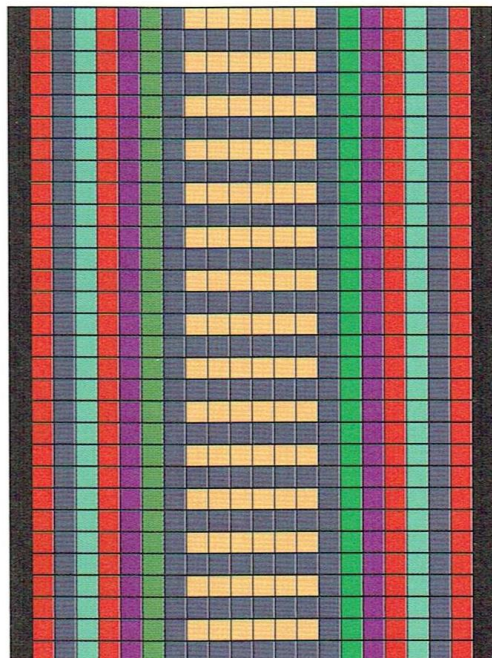
Valkas dārgumi

Etnogrāfiskie raksti

Valkas josta

Greznajai Valkas jostai (10) šķērsvītrains ir tikai vidusdaļa, bet abas malas veido gareniskas svītras no septiņām krāsām, kas darinājumu vērs ļoti greznu. Tās platums – 9 cm, galus noslēdz 15 cm garas velku bārkstis.

Šo jostu audusi kāda meita un dāvinājusi savam līgavainim kā piekrišanas zīmi abu precību dienā ap 1880. gadu Valkā.

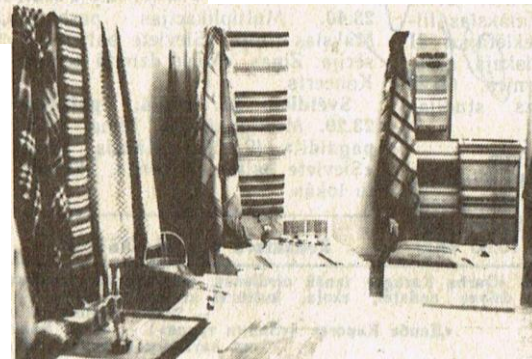

Tautas lietišķās mākslas studijas "Saulīte" ilggadējā vadītāja Brunhilde Pētersone nopietni izzināja novada etnogrāfiskās tradīcijas, rakstu izcelsmi, katras apdzīvotās vietas krāsu salikumus apģērbos, segās, laķatos un villainēs.

⊙ Valcēniešu apģērbā daudz likts sarkanās, zilās un lillā krāsas, kas no kaimiņiem igauņiem noskatīta. Visa robežas mala ar šīm krāsām piekaisīta.

Mūsu novada tērps ir galvenokārt svītrains, tur parādās Gaujas mežu skaistums, tur Vijciema pļavu ziedainība. Baltā villaine liecina par sievu staltumu un gaišo domu nēsātājam.

Valkas dārgumi

Teikas

Teika par Līgavu akmeni

Teika par Putraskalni

Par Mēlno qūli un Domes kalnu

Burtnieku ezers

célies tīreli aiz Val-
kas. Arheologi izmērijuši tīreli un atraduši,
ka Burtniekam tādi paši likumi un ierobes,
kā minētajam tīrelim.

Sirmā senatnē liels skaits igauņu karavīru reiz devušies karā pret bruņiniekiem. Daudzus nākušas pavadīt viņu līgavas līdz Pedeles upei, kur palikušas krastā un nosolījušās sagaidīt mājās pārnākam. Taču no karagājiena neviens neesot atgriezies. Līgavas lējušas rūgtas asaras, līdz beidzot visas metušās upē un noslīcinājušās. Tikai viena vienīga palikusi piekrastē un nosolījusies gaidīt kaut visu mūžu. Tā viņa tur sēdējusi un raudājusi bez apstājās, līdz pārvērtusies akmenī. No asarām radies avotiņš, un katru pusnakti līgavu dvēseles kāpjot augšā raudāt kopā ar pārakmeņojušos jaunavu. Tā šis akmens Pedeles krastā raud vēl šobaltdien un raudāšot tikmēr, kamēr visu līgavu dvēseles nebūšot pārakmeņojušās. Mūsdienās šo akmeni dēvē par Līgavas akmeni (igauņiski – Pruutkivi).

/Pierakstīta 1943. gadā.
Teicējs skolotājs J. Vilciņš/

Tā ir liela veiksmē, ka teika tikusi paglābta no aizmirstības. Piekritīsiet man – tā ir skaista! Maza folkloras pērlīte, kas radusies divu tautu, divu nacionālo kultūru saskāres zonā.

Arturs Goba

Par Sidrabkālnīna amulas Vārdi

Kurš uzminēs meitas vārdu?

Kas jūsuprāt ir Valkas vietējās vērtības, mūsu pilsētas galvenās kultūras bagātības? Kas varētu būt Valkas īpašā “rozīnīte”?

Aicinām būt atsaucīgiem un iesaistīties, lai izveidotu Valkas kultūras kanonu.

Savus ieteikumus lūdzam sūtīt uz e-pasta adresi:

valkasbiblioteka@valka.lv!